

FAKTABLAD OM

Tourettes syndrom i skolan

Det är nödvändigt för lärare och annan personal som möter ett barn med Tourettes syndrom (TS) att skaffa sig kunskap om vad TS är och vad det innebär. Ju mer läraren känner till och förstår syndromet, desto bättre rustad är läraren att stödja barnets utveckling och möta de utmaningar som kan uppstå. För ett barn med TS är det extra viktigt att känna sig avslappnad och trygg med lärare och kamrater för att utvecklas som person och acceptera sig själv.

Elever med Tourettes syndrom

Tourettes syndrom visar sig ofta tidigt i livet med en vanlig topp av symtomen i tonåren. Vissa barn med TS har med andra ord utvecklat tics innan de börjar skolan och för andra börjar det först efter skolstart. För vissa barn mildras symtomen i slutet av tonåren medan de för andra fortsätter upp i vuxen ålder. Vissa barn har milda symtom som kanske inte ens är märkbara för barnet självt och/eller omgivningen medan andra har grava symtom som skapar stora hinder i vardagen. Ofta kommer ticsen i skov; vissa tics kommer och går, ersätts ibland av andra och är mer eller mindre besvärliga.

Elever med TS är, som alla barn, unika med individuella styrkor och svagheter i skolarbetet. Hur mycket ticsen märks eller syns i klassrummet varierar också. Det är således nödvändigt att anpassa pedagogik och stöd- och hjälpinsatser utifrån den enskilda individen. För att få vägledning kring hur individuell anpassning bör ske är det viktigt att ta del av elevens utredningsmaterial och kontinuerligt konsultera experter (exempelvis genom handledning av skolpsykolog eller specialpedagog). Ofta gäller det att ha tålamod och prova sig fram för att så småningom hitta fungerande lösningar. Att arbeta fram ett välfungerande samarbete mellan föräldrar och skola är extra viktigt när det gäller elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Tourettes syndrom är sällan bara tics

För elever med TS är det sällan bara tics som skapar problem i skolan. Andra vanliga symtom är koncentrationssvårigheter, impulsivitet, hyperaktivitet, läs- och skrivsvårigheter och inlärningssvårigheter. Många barn med TS uppfyller också andra diagnoser, t.ex. ADHD och dyslexi. Forskning har visat att barn med kroniska tics eller TS löper större risk än andra barn att utveckla ångestproblem, nedstämdhet och depression. Inte sällan har barnets svårigheter (tics och/eller andra) lett till upplevda misslyckanden i olika sammanhang. Ibland kan till synes små åtgärder i klassrummet bidra till att få en motiverad och

högpresterande elev istället för en elev som vantrivs och börjar undvika skolarbetet. Det är viktigt att som lärare komma ihåg elevens starka sidor och att uppmärksamma och lyfta fram dessa så fort tillfälle ges. Förståelse för och kunskap om elevens funktionsnedsättning kan inte nog understrykas.

Att tänka på vid tics:

- Många barn med TS störs i skolarbetet av sina ofrivilliga tics (motoriska och vokala) som kan försvåra vid t.ex. läsning eller skrivning. Lärarens reaktion på ticsen har stor betydelse för barnets anpassning och utveckling och för hur de andra barnen i klassen kommer att reagera. Ticsen kan upplevas som frustrerande för alla berörda och det är viktigt att komma ihåg att tics är ofrivilliga. Den bästa strategin är ofta att helt enkelt ignorera ticsen.
- Informera de andra barnen i klassen om vad TS är för något för att förebygga och motarbeta mobbning. Ta hjälp av människor med kunskap om TS som kan bidra med informationsmaterial och/eller berätta vid ett personligt besök i klassen. Det är viktigt att de andra barnen förstår varför eleven med tics t.ex. ibland får lämna klassrummet eller slipper muntliga presentationer.
- Ge barnet möjlighet att vid svåra tics be om att få lämna klassrummet för att kunna släppa fram ticsen på en i förhand bestämd avskild plats (t.ex. ett vilorum). Det är viktigt att det är eleven som själv får be om att gå eftersom det annars kan uppfattas som en bestraffning. Se till att eleven alltid tar med sig skolarbetet och slutför uppgifterna på egen hand. Likaså bör eleven vid behov ges möjlighet att skriva prov i enskildhet. Eleven bör inte få tillåtelse att lämna klassrummet vid milda tics som varken stör eleven själv eller klasskamraterna.
- Stress förvärrar tics. Likaså kan värme, kyla, uttrötning eller uttråkning påverka ticsfrekvensen.

- Låt eleven få spela in muntliga framställanden om elevens tics gör det svårt att hålla en föreläsning. Elevens färdigheter kan då bedömas utan den extra stress som uppkommer vid ett muntligt framförande inför klassen.
- Ett relativt vanligt tics är att eleven läser eller skriver samma ord om och om igen. Förslag på åtgärder:
 - Låt eleven ta en kort paus eller byta arbetsuppgifter.
 - Vid läsning innantill, ge eleven ett kort med ett hål i så att bara ett ord i taget syns. Kortet dras sedan samtidigt som eleven läser, så att de föregående orden täcks.
 - Låt eleven använda en penna utan radergummi när eleven skriver, för att inte riskera att fastna i att skriva –sudda, skriva – sudda. Påminn om vad uppgiften går ut på i sin helhet om eleven fastnar i detaljer.

Att tänka på vid skrivsvårigheter:

- Låt eleven använda dator vid skrivning. Träna och bedöm handstilen enbart vid välskrivning.
- Låt eleven redovisa muntligt, t.ex. via en bandinspelning, när det är möjligt. Alternativt kan en förälder eller annan vuxen fungera som sekreterare till eleven för att fokusera på vad eleven har tillägnat sig och inte på mängden skriftligt arbete.
- Tänk på att vissa elever med TS kan ha svårt att skriva av från stora tavlan eller från en bok. Ett sätt att underlätta för dem är att utse en ”pluggkompis” som gör anteckningar som kan kopieras.
- Låt eleven använda det utrymme som behövs vid skriftliga prov, begränsa inte eleven med t.ex. svarsrutor. Om en begränsning ändå är nödvändig, begränsa istället antalet ord. Eleven kan i matematiken behöva papper och räknehäften med stora rutor eller kolumner.
- Uppmuntra korrekturläsning och användning av rättstavningsprogram vid arbete vid datorer.
- Överväg att vid behov låta kunskapskontroller ske i ett enskilt rum.

Att tänka på vid uppmärksamhets- och koncentrationssvårigheter:

- Placera eleven på lämpligt ställe i klassrummet med ett minimum av yttre stimuli (ljud, ljus, lukter och rörelser). Undvik att placera eleven nära fönster, dörrar eller andra källor till distraktion.
- Låt eleven få ett avskilt ställe att arbeta på. Planera tillsammans med eleven när det är lämpligt att sitta där för att klara arbeten som kräver extra stor koncentration eller för att dela upp långa arbetspass.
- Låt eleven arbeta i korta arbetspass med en tydlig början och ett tydligt slut. Tillåt pauser mellan arbetspassen.
- Sätt upp enkla och tydliga mål. Dela upp större uppgifter i flera små steg. Använd korta och tydliga instruktioner.
- Fånga elevens uppmärksamhet (ögonkontakt, kroppsspråk) och be barnet upprepa muntliga instruktioner.
- Hjälp eleven komma igång och helt avsluta uppgifter. Att påminna om att lektionen snart är slut underlättar också för eleven att avsluta sitt arbete i tid. Tänk på att tala i en positiv och stödjande ton.

Lästips

Cohen, B. *Front of the class. How Tourette Syndrome Made Me the Teacher I Never Had* Griffin Publishing (2005)

Ericsson, U. *Vild källa: Om Tourette.* Cura Bokförlag, Stockholm (1998)

Gillberg, C. *Det hoppar och rycker i kroppen och själen: om Tourettesyndromet och andra tillstånd med tics hos barn, ungdomar och vuxna.* Cura Bokförlag, Stockholm (1999).

Iglum, L. *Om de bara kunde skärpa sig! Barn och ungdomar med DAMP/MBD, AD/HD/ och Tourettes syndrom.* Studentlitteratur, Lund (1999)

Khalifa, N. *Tourette Syndrome and Tic Disorders in a Swedish School Population.* Akademisk avhandling vid Uppsala Universitet.(2006)

Pruitt, S.K. och Dornbush, M.P *Teaching the tiger.* Hope press (1995)

Faktablad 3:3, september 2012 ©. Texten är skriven av Emma Linna, legitimerad psykolog, som till vardags arbetar på Cereb AB – neuropsykiatri & KBT.

Attentions alla faktablad finns att köpa i en faktabladssamling, se www.attention-riks.se/butik